

REGÖLY – PANNONOK ÉS SZOMSZÉDAIK 1.

Újabb eredmények a kora- és középső vaskor hazai kutatásában

Helyszín	MTA Pécsi Területi Bizottsága 7624 Pécs, Jurisics Miklós u. 44 Telefon: +36 72 512 620 e-mail: pab@tab.mta.hu
Időpont	2022. december 9. (péntek) 12:50 – 18:00
A konferencia szervezője	Dr. habil. Fekete Mária Ph.D. Pécsi Tudományegyetem e-mail: fekete.maria.anna@gmail.com

A konferenciára lehetőség van online bekapcsolódni [a Zoom felületén](#). A kapcsolódáshoz szükséges adatok a következők: Meeting ID: 891 1049 0350; Passcode: 703224.

PROGRAM

Első szekció – Elnök: Szabó Géza (Wosinsky Mór Megyei Múzeum)

12:50	Fekete Mária: Bevezetés, köszöntő
13:00	V. Szabó Gábor: Kora vaskori erődített települések kutatása a Bükk-hegység térségében.
13:20	Mrenka Attila: A soproni Várhely terepbejárásaink új eredményei: következtetések és lehetőségek
13:40	Jungbert Béla: Előzetes beszámoló a fehérvárcsurgói korai vaskori halomsírok leletanyagának feldolgozásáról
14:00	Havasi Bálint – Száraz Csilla: Kora vaskori kutatások Zala megye területén
14:20	Vita, kérdések
14:40	Szünet

Második szekció – Elnök: V. Szabó Gábor (ELTE – BTK, Régészettudományi Intézet)

- 15:10 **Szabó Géza:** A regölyi pannon tumulus feltárása és szerkezeti sajátosságai
- 15:30 **Horváth Veronika:** Lószerszámok a regölyi tumulusból – kaukázusi és ázsiai vonatkozásaik tükrében
- 15:50 **Gyöngyösi Szilvia – Barkóczy Péter:** Pannon fémtárgyak archeometallurgiai vizsgálatai
- 16:10 **Kürthy Dóra:** A regölyi tumulus kő- és kerámia anyagának archeometriai vizsgálati eredményei
- 16:30 **Fekete Mária:** Műhelyek termékei a regölyi tumulus leletanyagában
- 16:50 **Majdán Míra:** Töttös – egy új vaskori lelőhely Baranyában
- 17:10 Vita, kérdések
- 17:40 **Fekete Mária:** Zárszó

Navigáció:

<https://www.waze.com/hu/live-map/directions/mta-pab-szekhaz-jurisics-miklos-utca-44-pecs?to=place.w.11928013.119345664.5403718>

Autóbusz menetrend:

https://moovitapp.com/index/hu/t%C3%B6megk%C3%B6zleked%C3%A9s-Mta-Sz%C3%A9kh%C3%A1z-Pesc-stop_38081446-6064

Az előadások tartalmi kivonatai

Fekete Mária

Műhelyek termékei a regölyi tumulus leletanyagában

A 2011-2012-ben feltárt tumulusban magasan szervezett szakműhelyek munkáját ismertük fel az előkerült jelenségek és leletek minden anyagfajtájában. Az agancsfeldolgozó műhely termékei közül a bútordiszeknek nevezett faragványok, legalább hat elkülöníthető stílusáról/mesteréről, esetleg mester és tanítvány keze-munkájáról, és néhány különlegesen készített, „megépített” kerámiáról fogok beszélni. Ugyanilyen elemzéseket a fémanyagban is el lehet, sőt kell végezni. Kisázsiai módon dolgozó mesterek műve a boronafalú építmény két periódusa, és az agyag anatóliai technológiák szerinti használata is.

Gyöngyössy Szilvia – Barkóczy Péter

Pannon fémtárgyak archaeometallurgiai vizsgálatai

A regölyi fémművességet számos bronz és vastárgy vizsgálatán keresztül értékelhetjük. A vizsgálatok metallográfiai leírást és fáziselemzést foglal magában, ami a fémtárgyak készítése technikájának leírására ad módot. A két fémcsoport (bronzok, vasak) leleteinek együttes elemzése a helyi fémművesség sajátosságait tárja elénk. A vastárgyak vizsgálata során közepes karbon tartalmú kovácsolt vastárgyakat találunk, ahol az inhomogén alapanyagot hajtogatásos technikával igyekeztek homogenizálni. De megtaláljuk a vastárgyak lehetséges alapanyagának darabját is, aminek vizsgálata rámutat, hogy nem helyben készült kohászati termék. Idegen eredetű, akár csak a bronzok esetében, ahol ugyancsak magas színvonalú fémfeldolgozást találunk primer kohászati tevékenység nélkül. Mindkét esetben ennek igazolására érdemes párhuzamokat vonni más területekkel, az ott kapott hasonló jellegű eredményekkel. Előadásunkban a regölyi fémművességet elemezzük metallográfiai vizsgálatok eredményei alapján.

Havasi Bálint - Száraz Csilla

Kora vaskori kutatások Zala megye területén

Az utóbbi évtizedek megelőző feltárásai eredményeként Zala megye területén is gyarapodott a kora vaskor időszakára datálható lelőhelyek száma. A korszak lelőhelyeinek és leleteinek legutóbbi szintézisét, a leletanyag értékelését Horváth László végezte el, aki összesen 18 lelőhelyet (erődített telep, telep, sír/temető, szórvány) sorol fel publikációjában (Horváth 2012, Zalai Múzeum 20, 157.). Előadásunkban a kutatás jelenlegi állását és jövőbeli irányait kívánjuk felvázolni, melynek célja a Zala megyei feltárások és leletek beillesztése a régió kora vaskori időszakának kapcsolatrendszerébe. Hangsúlyos szerepet szánva a további kutatások, értékelések során a Zala felső folyása, a Keszthelyi-medence és a Mura bal partján található lelőhelyek regionális kapcsolatainak elemzésére.

Horváth Veronika

Lószerszámok a regölyi tumulusból – kaukázusi és ázsiai vonatkozásaik tükrében

A regölyi halom külső szerkezete helyi, késő bronzkori kerámiatöredékeket rejtett magában, azonban több, kora vaskori, nem a Kárpát-medencei anyagi kultúrához, hanem etruszk, anatóliai, elő-ázsiai, iráni és közép-ázsiai régiókhoz köthető tárgytipusok is bukkantak elő. A 2011 és 2012 nyarán folytatott ásatások során feltárt, igen impozáns épületszerkezet maradványai, és a további, szintén keleti analógiákkal rendelkező, olykor töredékes formában megmaradt leletek ezt a feltételezést támasztották alá. Ezért érdemes bővebben kitérni a halom omladékából és a központi kamrából előkerült lószerszám alkatrészekre. A halom külső palástját alkotó földrétegből több szórványlelet is felszínre került, köztük egy kereszt alakú szíjelosztó, melynek pontos párhuzamai a dunántúli Hallstatt kori temetőkön és a délvidéki szórvány leletcsoportokon kívül ismertek a Nagy-Kaukázus északi pereméről, de főként az Aral-tótól keletre, Ujgarak és Dél-Tagiszken kora szaka kori temetőiben fordulnak elő. Az itteni szíjelosztók, O. A. Visnyevszkaja szerint a kengyeles végű bronzablák, háromtollú nyéltüskés nyílhegyek, és egyes esetekben jellegzetes állatalakokkal díszített hevedercsatok alapján a Kr. e. VII. század második fele – VI. század első felére keltezhetők. Újabb L. T. Jablonszkij a kétélű belső köpűs nyílhegyeket és merev szerkezetes ablákat figyelembe véve a szíjelosztókat tartalmazó kurgánok datálását a Kr. e. VIII. század utolsó harmadáig vitte fel. Kemerovo körzetből, Kazankovo-10 lelőhelyről előkerült szíjelosztó és a Minuszinszki-medencében szórványként számon tartott darabok a Kr. e. VII–VI. századhoz kapcsolódnak. Legkeletebbi előfordulásuk Kínában és az Ordosz-vidéken adatolt. További bronz kereszt alakú szíjelosztókat dokumentáltak a halom központi kamrájának rétegeiből. Szintén a központi kamrából származnak csavart szájasú vasablák égett maradványai, több, ún. nyolcas alakú bronz kantárdísz és feltételezhetően a kantárhoz tartozó csatkarika. Csavart szájjal kialakított ablák használata, I. N. Medvedszkaja gondolatmenetéből kiindulva, Iránban már a Hasanlu IVB periódustól (Kr. e. IX – VIII. század közepe) számítható, Urartuban a Kr. e. VIII-VII. században volt nagyon jellemző, azonban a Nagy-Kaukázusban és tőle északra, a sztyeppén hiányzik. A Kárpát-medencében ugyanez a típus bronzból, csak kisebb külső karikával és rövidebb szájjal a Kr. e. VIII. században, vasból készült változatai a Kr. e. VII. század elején – első felében jelenhettek meg. A nyolcas alakú bronz kantárdíszek jellegzetes kiegészítői a kései preszkíta kori lószerszámoknak, a bronz csatkarika párhuzamai pedig, a vaszari halomsírban talált, a Mezőcsát-hörsögösi temetőből és a Dalj-busijai leletcsoportokból ismerteken kívül a Kr. e. VIII. század végére – Kr. e. VII. század elejére datált észak-kaukázusi kései preszkíta kori és a korai sazuomaták régészeti anyagai felé mutatnak. Összességében megállapítható, hogy a regölyi halom különböző rétegeiből előkerült lószerszám alkatrészek több keleti régióból, viszonylag rövidebb idő alatt terjedtek el, és jutottak el a Kárpát-medencébe. Fejlődésükhöz, alkalmazásukhoz és a közép-európai régióra kulturális egységében történő részvételük megértéséhez azonban további kutatások szükségesek.

Jungbert Béla

Előzetes beszámoló a fehérvárcsurgói korai vaskori halomsírok leletanyagának feldolgozásáról

1982-ben egy rablóásatás megakadályozását követően került sor az 1988-ig tartó, a székesfehérvári István király Múzeum, valamint a Magyar Nemzeti Múzeum által végzett leletmentésre, melynek során a fehérvárcsurgói Eresztvényi erdőben található, 7 tumulusból álló Hallstatt kori temetőben, az 1. számú halomsírban egy gyakorlatilag bolygatatlan sírépítményt sikerült feltárni. Emellett 4, korábban intenzíven bolygatott, vagy szétdőlt halomsír maradványait, valamint egy kisebb méretű ép halomsírt tártunk fel. Ezt követően, hitelesítő feltárást végeztem a Gaja szurdok fölötti Kisvárhegyen, ahol a halomsírokhoz tartozó HC2-HD1 korú népesség erődített magaslati telepét azonosítottam. Kovács Tibor korai halálát, valamint Petres Éva társasató visszavonulását követően, majd a rendszerváltás forgatagában az én pályaelhagyásom és csak a közelmúltban történt visszatérésem okán, a hányattatott sorsú leletanyag több szakaszban került restaurálásra, és nem egységes

leltározásra, a természettudományos kiegészítő elemzések pedig csak részben készültek el. Jelenleg a leletanyag és a dokumentáció áttekintése, a feldolgozás előkészítése folyik. Ezen alkalommal mindenekelőtt az említett 1. számú halomsír feltárásáról, az itt dokumentált sírépítményről, valamint ennek kapcsán a korai vaskori temetkezési rítusnak itt észlelt, és rekonstruált elemeiről számolok be.

Kürthy Dóra

A regölyi tumulus kő- és kerámia anyagának archeometriai vizsgálati eredményei

A regölyi leletanyag feldolgozására 2012-ben közös munka indult régészek és geológusok között. Első lépésként a rétegekből előkerült nagymennyiségű kőzetanyag feldolgozása történt meg, mely során 4074 db kőzet meghatározása és csoportokba sorolása zajlott le. A makroszkópos megfigyelések polarizációs-, pásztázó elektronmikroszkópos és röntgen-pordiffrakciós mérésekkel kerültek pontosításra, majd szakirodalmi adatok és terepi összehasonlító minták elemzésére került sor. A műszeres és összehasonlító vizsgálati eredmények pontosítják a kőzetek képződéséről kapott információkat, ami egyaránt elősegíti a kőzetek lehetséges forrásterületeinek leszűkítését, de olyan történeti kérdések megválaszolását is, mint például a pannonok északi határának pontos meghatározása.

A kerámia anyag természettudományos vizsgálata is megkezdődött, ugyanis a több ezer kerámiatöredék válogatása során már ránézésre is eltérő hagyományokhoz kötődő edénytípusokat lehetett elkülöníteni. Az archeometriai vizsgálatok célja ásványtani és geokémiai adatok alapján hasonlóságokat és eltéréseket találni a töredékek között, természetesen a régészeti megfigyelésektől függetlenül. Vizsgáltuk az előkerült paticsokat, valamint a Regöly környéki agyagos üledékeket – mint potenciális nyersanyagokat. A polarizációs-, illetve pásztázó elektronmikroszkópos vizsgálatok során a minták plasztikus alapanyaga és a nem plasztikus elegyrészek megfigyelése, jellemzése volt az elsődleges feladat. Utóbbiak esetében fontosak az úgynevezett akcesszóriák, melyeknek jelentős szerepe van a nyersanyag forrásterületének azonosításában. Az eddigi eredmények alapján egyértelműen elkülöníthetők a teljesen helyi alapanyagból, a teljesen helyidegen anyagból, illetve a kevert, vagyis helyi alapanyagból és idegen soványító-anyagból készült kerámiák. Az archeometriai és a régészeti megfigyelések eredményeit összerakva egyértelműen bizonyítható a regölyi halom népszerűségének az urnamezős-Hallstatt kultúra területén kívüli eredete.

Majdán Míra

Töttös – egy új vaskori lelőhely Baranyában

A Töttös – Alsó megye-dűlő és Töttös – Mikes-dűlő néven futó lelőhelyek feltárására 2021 során került sor, az M6 autópálya nyomvonalán. A két lelőhelyet egymástól csak egy vízfolyás választja el, leletanyaguk alapján egyértelmű, hogy a régészeti korokban egyazon település része volt mindkét dombhát. A két lelőhelyen összesen 1000 körüli objektumot tártak föl a Janus Pannonius Múzeum régészei

A Lengyeli kultúra, a mészbetétes kerámia kultúra és az Árpád-kor leletanyaga mellett a kora vaskor végére tehető objektumok is előkerültek a két lelőhelyen, kisebb meglepetést okozva.

Az objektumok túlnyomó többsége gödör, néhány esetében pedig felmerül a kérdés, hogy esetleg épületekről lehet szó. A leletanyag nagy része természetesen állatcsont és kerámia – ez utóbbiak között kiemelkednek például a „tűzikutya” töredékek. Néhány díszített csonteszköz és bronztárgy is előkerült a mintegy 80 vaskori objektumból.

A kerámia formái és díszítése segítségével a lelőhely a közeli Szajkhoz hasonlóan a HaD és LT A/B periódusokra keltezhető a feldolgozás jelenlegi állása alapján.

Mrenka Attila

A soproni Várhely terepbejárásaink új eredményei: következtetések és lehetőségek

A Soproni-hegység régészeti kutatottsága messze elmarad a síkvidékétől. A sűrűn erdősült vidék erős természetvédelmi korlátozások alá esik. Előbbi jelentősen befolyásolja az eredményesen használható kutatási módszereket, utóbbi a terepen történő mozgás elé állít akadályokat. A kettő együttes hatása következtében a soproni Várhelyről szerzett ismereteink javarészt a 19. század végi – 20. század eleji dokumentáció nélküli feltárásokból ill. a Patek Erzsébet által az 1970-es években végzett tervszerű kutatásokból származnak.

Ezen előzmények ugyanakkor lényegében nem érintették a sáncokon belüli mintegy 40 hektáros területet. Lényegében tehát ma is csak annyit tudunk a közép-európai régió egyik legfontosabb őskori földváráról, amelyet az 1970-es évek végéig publikáltak róla. Az addig feltárt anyagok feldolgozottsága ugyanakkor nem engedi meg, hogy ezt a képet teljesnek tekinthessük.

Előadásomban egy kutatási terv kialakítását és első éveinek eredményeit mutatom be, amelyek alapján jobban megvilágítható a térség, az északnyugat-dunántúli régió római kor előtti története.

Szabó Géza

A regölyi pannon tumulus szerkezete és párhuzamai

A regölyi tumulus az előkerült tárgyak alapján a pannonok hagyatékának tekinthető, akik a Dél-Dunántúl Balatontól délre fekvő területét a Kr. e. 7. század második fele és a 4. század eleje közötti időszakban közel három évszázadon át birtokolták. A hallstatti leletekkel szoros kapcsolatokat mutató regölyi leletanyagban területünkön eddig ismeretlen típusú, Kis-Ázsia felé mutató tárgyak, jelenségek is megfigyelhetők. Magának a döngölt agyagból épített halomszerkezetnek is például a phrygiai Gordionban található a legjobb párhuzama.

Európában teljesen egyedülálló az is, hogy Regölyben a halom alatti, faragott fa gerendákból emelt épületben hat sorban 9-9, összesen 54 oszlop tartotta a tetőt. Hasonló belsőoszlopos csarnok-épületre az urartui Altintepérről és az attól keletebbre lévő területekről vannak példák. Ugyanakkor a háromtollú bronz nyílhegyek, pikkelypáncél-lemezek, a Belső-Ázsia felé mutató lószerszámok, az Andronovo-kultúrához, illetve az Ókori Kelethez egyaránt köthető kerámiatöredékek, edénydíszítések arra mutatnak, hogy itt egy olyan keleti gyökerű népességgel kell számolni, akik ugyan életmódjukat tekintve a sztyeppei szkítákhoz sokban

hasonlók, de a Fekete-tengert nem északról, hanem délről, Kis-Ázsia felől kerülték meg. Jelenlegi tudásunk szerint csak egyetlen ilyen nép volt a vizsgált korszakban, az ókori forrásokban szereplő kimmerek, akiknek egy része a szkíták elől menekülve a Fekete-tengert északról kerülte meg, míg másik águk átkelve a Kaukázuson a Kr. e. 8. századtól már Urartu, Phrygia, majd később Lydia területén hadakozott. A Balkánon keresztül a Kr. e. 7. század utolsó harmadában a Dél-Dunántúlra az ókori források szerint az egykori Méd Birodalom területéről érkezők hagyatékában így válik érhetővé és értékelhetővé a keleti lovasnépek tárgyi anyagának és az Ókori Kelet fejlett technológiájának, építészeti elemeinek sajátos keveredése.

V. Szabó Gábor

Kora vaskori erődített települések kutatása a Bükk-hegység térségében

Az elmúlt években a Bükk-hegység három erődített településén is keleti kapcsolatú nyílhegyek által jelzett ostromok nyomára bukkantunk. Eddigi adataink arra utalnak, hogy a támadások két hullámban,

a Kr.e. 8 században és a 7. század időszakában történhetek. Az előadásban a három megostromolt településen zajló kutatásaink eredményeiről számolunk be.

Előadóink

dr. Barkóczy Péter PhD

anyagmérnök, Miskolc, FUX Zrt. termék és minőségfejlesztési igazgató

peter.barkoczy@gmail.com

(eredetileg) régész, Szent István király Múzeum, Székesfehérvár

Nyug. diplomata, nagykövet, a Corvinus Egyetem c. docense, Nemzetközi Kapcsolatok Kar

bjungbert@gmail.com

Dr. habil. Fekete Mária PhD

régész, (nyug. egy. docens, tanszékvezető PTE-BTK, TTI, Ókortörténeti Tanszék)

PTE-BTTK, Interdiszciplináris Doktori Iskola;
óraadó: PTE-BTTK, TTI,
Régészet Tanszék

fekete.maria.anna@gmail.com

Kürthy Dóra

geológus, igazgatóhelyettes, Kuny Domokos Múzeum, Tata

doktori hallgató, ELTE, TTK Földtudományi Doktori Iskola

dora.kurthy@gmail.com

dr. Gyöngyösi Szilvia PhD

fizikus, egyetemi adjunktus

Debreceni Egyetem, Szilárdtest Fizika Tanszék

szilvia.gyongyosi83@gmail.com

Majdán Míra

régész, Janus Pannonius Múzeum, Pécs

doktori hallgató, PTE-BTK, Interdiszciplináris Doktori Iskola

majdanmira@hotmail.com

Havasi Bálint

régész – geoinformatikus, arts and business-menedzser, múzeumigazgató-helyettes

Göcseji Múzeum, Zalaegerszeg

balint.havasi@gocsejimuzeum.hu

dr. Mrenka Attila PhD

régész, Soproni Múzeum

óraadó: PTE-BTTK, TTI, Régészet Tanszék

mrenka.attila@sopronimuzeum.hu

Horváth Veronika

régész, Magyarságkutató Intézet, Régészeti Kutatóközpont

scythianworld@mail.ru

dr. Száraz Csilla PhD

régész-főmuzeológus, igazgató

Thúry György Múzeum, Nagykanizsa

szcsilla.muzeum@gmail.com

dr. Jungbert Béla PhD

dr. Szabó Géza PhD

Magyar Tudományos Akadémia Pécsi Területi Bizottsága
II. Filozófia-, Történettudomány- és Néprajztudományok Szakbizottsága
Régészeti Munkabizottság

régész-főmuzeológus

Wosinsky Mór Múzeum, Szekszárd

kaladeaa@gmail.com

régész, egyetemi docens, tanszékvezető

ELTE-BTK, Régészettudományi Intézet

vasagab@gmail.com

Dr. habil. V. Szabó Gábor PhD

Elnök: Prof. Dr. Visy Zsolt zsolt.visy@gmail.com

Titkár: dr. Farkas István Gergő farkas.istvan.gergo@gmail.com